

مورگان شوستر و هیأت آمریکایی در تهران، ۱۹۱۱

دیپلماسی در خیابان

کتاب گفت‌وگوهای ایران و آمریکا: از مشروطه تا انقلاب سفید سطوحی کمتر دیده شده از تاریخ روابط ایران و آمریکا را آشکار می کند

روابط ایران و ایالات متحده آمریکا در سده گذشته یکی از پیچیده ترین و پرفرازونشیب ترین ارتباطات دیپلماتیک، فرهنگی و سیاسی در عرصه بین‌الملل به

شمار می رود. اگرچه در ادبیات رایج، این روابط عمدتاً با رخدادهایی چون کودتای ۲۸ مرداد، انقلاب ۱۳۵۷، تسخیر سفارت آمریکا و گفت‌وگوهای هسته‌ای تعریف شده‌اند اما پیشینه این مناسبات به دهه‌های پیش از جنگ جهانی اول بازمی‌گردد؛ زمانی که نه آمریکا قدرتی جهانی بود و نه ایران هنوز درگیر بازی‌های پیچیده ژئوپلیتیک دوران جنگ سرد شده بود. کتاب «گفت‌وگوهای ایران و آمریکا: از مشروطه تا انقلاب سفید» با سرورباستاری متیو کی. شنون، کوششی

روایت یک سقوط

کتاب King of Kings شرح خطاهای پهلوی دوم و آمریکا در مقطع انقلاب اسلامی است

«انقلاب اسلامی ایران یکی از نقاط عطف تعیین کننده قرن بیستم»، همچنان موضوعی است که تحلیلگران وتاریخ‌نگاران غربی را به تأمل و بازخوانی واداشته است. در کتاب «King of Kings» اسکات اندرسون، روزنامه‌نگار و نویسنده نام‌آشنای آمریکایی، تلاش کرده تا با نگاهی جامع و روایتی پرکشش، فرآیند سقوط آخرین شاه ایران را بازسازی کند. این اثر صرفاً شرح یک انقلاب را بازگو نکرده است، بلکه روایت سقوط شاه را به تکرار پذیری خطاهای سیاست خارجی آمریکا پیوند می‌کند. این کتاب در عین حال که به زندگی فردی شاه نگاهی دقیق می‌افکند، بلکه کوشیده‌است از خلال شخصیت او ناتوانی واشنگتن را در فهم تحولات خاورمیانه نیز به تصویر بکشد. برای مخاطب امروز، آنچه اثر اندرسون را خواندنی تر می‌کند، شباهت‌های عبرت‌آموزی است که او میان انقلاب ۱۹۷۹ ایران و ناگامی‌های متاخر آمریکا در عراق، افغانستان و دیگر نقاط جهان اسلام ترسیم می‌کند. او ما را دعوت می‌کند به بازاندیشی در این پرسش کلیدی که چگونه نادیده‌گرفتن ریشه‌های واقعی اعتراضات مردمی، تأکید بر ابزارهای سخت‌افزاری قدرت و تکیه بر دیکتاتورهای که از جامعه‌شان جدا مانده‌اند، به فجایع بزرگ منجر می‌شود.

نویسندگی میدانی و منتقدانه

اسکات اندرسون روزنامه‌نگار، رمان‌نویس و نویسنده آمریکایی، یکی از چهره‌های برجسته در روایتگری جنگ، انقلاب و سیاست در خاورمیانه و مناطق بحرانی جهان به‌شمار می‌رود. او با تکیه بر سال‌ها تجربه میدانی به عنوان خبرنگار جنگ، قلمی روایت‌محور و تحلیلی دارد که آثارش را از گزارش صرف خبری فراتر می‌برد و به متونی ادبی و تحلیلی بدل می‌کند. مهم‌ترین مشخصه نوشتار اندرسون، ترکیب قبیق روایت شخصی، اسناد تاریخی

است برای نگریستن به این روابط از زاویه‌ای دیگر، یعنی از دیدگاه بازیگران فراموش شده، تجربه‌های انسانی و تعاملات فرهنگی و گفت‌وگوهای هسته‌ای شنیدن واژگانی چون «غرب‌زدگی» یا «امپریالیسم آمریکایی» شکل گرفته‌اند.

کتاب «گفت‌وگوهای ایران و آمریکا» حاصل همکاری گروهی از پژوهشگران آمریکایی، ایرانی و ایرانی‌تبار است که در همایش ۲۰۱۸ مطالعات ایران در دانشگاه کالیفرنیا در ارواین گرد هم آمدند. سرورباستار کتاب متیو کی.

شنون، استاد تاریخ و پژوهشگر حوزه روابط فراملی در مقدمه‌ای مفصل، مسیر مفهومی کتاب را بر پایه نظریه «تاریخ به هم پیوسته» تنظیم کرده است. در این نگاه، روابط ایران و آمریکا نه همچون دو بازیگر مستقل، بلکه همچون دو جریان درهم تنیده و متقاطع بررسی شده‌اند؛ ایده‌ای که از تاریخ اجتماعی، مهاجرت، تبادل فرهنگی و دیپلماسی مرز می‌نیروی گیرد.

مقالات کتاب به بازخوانی نقش شبکه‌های غیردولتی، دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی، مهاجران ایرانی و فعالان اجتماعی در شکل دادن به مناسبات میان دو کشور پرداخته‌اند. نویسندگان کوشیده‌اند موضوعاتی کمتر دیده شده، ربرجسته‌سازند و تحلیل‌هایی از جنس «تاریخ پایین» را جایگزین روایت‌های سنتی بالا به پایین کنند. به عبارت دیگر، این کتاب حضور پررنگ افراد، نهادها، دانشگاه‌ها، شبکه‌های دانشجویی و سازمان‌های غیردولتی را در شکل‌گیری روابط ایران و آمریکا مورد واکاوی قرار می‌دهد.

فرازونشیب یک رابطه

کتاب شامل دوازده فصل است که هر فصل به یک مقطع یا موضوع خاص اختصاص یافته است. در فصل اول، جان قزوینیان، به استفاده از اسناد وزارت خارجه ایران در دوره قاجار، نقش دیپلمات‌های اولین ایران در آمریکا را بازخوانی کرده است. او نشان داده است که چگونه نهاد «دفتر امور آمریکا» در اواخر قرن نوزدهم توسط دولت قاجار تأسیس شد و نقش ایرانیان آشوری و ارمنی‌تبار در شکل‌گیری روابط کنسولی دو کشور را مورد واکاوی قرار می‌دهد. فصل دوم به قلم‌کلی جی. شنون به مأموریت مورگان شوستر، خزانه‌دار کل دولت مشروطه اختصاص یافته است. نویسنده با اتکا به اسناد آرشیوی ملی آمریکا و خاطرات شخصی شوستر، تصویری دقیق از اولین مواجهه مستقیم و مستند یک مقام آمریکایی با ساختار سیاسی ایران دوران مشروطه ارائه کرده است. او نشان داده رسانه‌های آمریکایی چگونه تصویر مشروطه‌خواهان را با آرمان‌های دموکراتیک هم‌رسانا کرده‌اند. در فصل سوم این اثر، کایل اولسون به «قانون عتبات» ۱۳۰۹ و جدال ایران با انحصار فرانسوی‌ها در حوزه باستان‌شناسی پرداخته است. نویسنده با استفاده از اسناد موزه دانشگاه پنسیلوانیا، نشان داده است که چگونه اصلاح‌طلبان ایرانی از دیپلماسی فرهنگی برای بازتعریف رابطه با غرب استفاده کرده‌اند.

فیروزه کاشانی ثابت در فصل چهارم به رقابت نفتی و مرزی میان ایران، عربستان، بریتانیا و آمریکا در خلیج فارس می‌پردازد. او با استفاده از منابع فارسی، عربی و انگلیسی، نشان داده چگونه سیاست‌های قومی و زبانی استعمارگران، نظم منطقه‌ای جدیدی را بر ایران تحمیل کرده است. همچنین «گریگوری برو» در فصل پنجم، با تحلیل کنسرسیوم نفتی ۱۳۳۳، تلاش کرده رابطه ملی‌سازی نفت و «غیرملی‌سازی ساختاری» را تبیین کند. او با بررسی اسناد

بریتیش پترولیوم و بایگانی آمریکا، چرخش نفتی پهلوی دوم و آغاز تغییر موازنه قدرت در بازار انرژی را تحلیل کرده است. متیو شنون در ششمین فصل کتاب، نهادهای آموزشی میسیونری آمریکا در تهران را پس از جنگ جهانی دوم بررسی کرده است. او با تمرکز بر کالج البرز، مدرسه بیت‌ئیل و مدرسه کامیونیتی، نقش فرهنگ دینی آمریکا در شکل دادن به هویت آموزشی ایرانیان را بررسی کرده است. در فصل هفتم که نوشته ریچارد گارلینز است، نویسنده به برنامه‌های کمک‌فنی که از سوی دانشگاهیان آمریکا برای مدرن‌سازی ایران دنبال می‌شد، پرداخته است. وی در این فصل نشان داده است که چگونه دانشگاه‌هایی چون یوتا و بریگم یانگ در طراحی برنامه‌های توسعه‌ای برای دانشگاه تهران نقش داشته‌اند.

فصل هشتم را یاسمین رستم‌کلائی به رشته تحریر درآورده و با استفاده از مصاحبه‌های تاریخ شفاهی، تجربه‌های اعضای «سپاه صلح» در ایران را مستند کرده است. او نشان داده چگونه داوطلبان جوان آمریکایی در دوران انقلاب سفید به واسطه تماس با مردم عادی ایران، تلقی خود را از ایران و حتی سیاست خارجی آمریکا تغییر داده‌اند. در فصل نهم که به قلم آیدا لیل‌زاده است، نویسنده به فعالیت دانشجویان ایرانی در کالیفرنیا در اوایل دهه ۱۳۵۰ پرداخته است. او از طریق آرشیو شخصی پرویز شوکت، نشان داده این دانشجویان چگونه توانسته‌اند صدای اپوزیسیون شاه را به حوزه‌های عدالت نژادی و حقوق مدنی در آمریکا پیوند دهند. در فصل دهم، کمرن مایکل امین، پروژه تاریخ شفاهی مهاجران ایرانی در میشیگان را معرفی کرده است. او نشان داده تحصیل عامل محرک اصلی مهاجرت ایرانیان بوده و دانشگاه‌های آمریکا کانون شکل‌گیری اولین هسته‌های جامعه ایرانی-آمریکایی شده‌اند. در پایان کتاب، سیروس شایق با جمع‌بندی فصل‌ها، سه مفهوم کلیدی را برجسته کرده است: اول نقش طرف‌های سوم، دوم هم‌پوشانی بازیگران دولتی و غیردولتی و در نهایت سرشت مبهم قدرت امپریالیستی آمریکا که به طور جداگانه و مفصل در بخش پایانی مورد بررسی قرار می‌گیرد. او نتیجه گرفته روابط ایران و آمریکا در قرن بیستم همزمان با تداخل حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی و دیپلماتیک شکل گرفته‌اند و فقط در پرتو بررسی تاریخ‌های ایران به هم پیوسته‌اند» می‌توان آن را فهمید.

گفت‌وگوی ناهمسطح

برخلاف بسیاری از پژوهش‌ها که تاریخ روابط ایران و آمریکا را به تقابیل ایدئولوژیک تقلیل داده‌اند، نویسندگان این کتاب کوشیده‌اند مجموعه‌ای از روابط چندسطحی را آشکار کنند؛ روابطی که گاه دوستانه و فرهنگی بوده‌اند، گاه همراه با سلطه و چالش و گاه نتیجه همکاری‌های فنی و آکادمیک به شمار رفته‌اند.

یکی از ارزش‌های اصلی کتاب، عبور از روایت‌های خطی و ساده‌سازانه است.

پژوهشگران نه فقط دیپلماسی دولتی، بلکه کشش فرهنگی، سیاست آموزشی، مهاجرت و خاطره را نیز جزئی از تاریخ روابط دو ملت تلقی کرده‌اند. به بیان دیگر، گفت‌وگوی ایران و آمریکا در این کتاب دیپلماسی صرفاً در اتاق‌های وزارت خارجه شکل نگرفته، بلکه در کوچه‌های تهران، کلاس‌های درس دانشگاه تهران، سالن‌های سخنرانی یوتا و میزهای غذاخوری در محله‌های دیترویت نیز ادامه یافته است. از این منظرنگار می‌توان نمونه‌ای از تاریخ‌نگاری «میان‌رشته‌ای» دانست که تاریخ، مردم‌شناسی، مطالعات فرهنگی و روابط بین‌الملل را با هم درآمیخته است. نویسندگان به اسناد متنوعی اتکا کرده‌اند، از آرشیوهای ملی و دانشگاهی گرفته تا مصاحبه‌های تاریخ شفاهی و خاطرات شخصی، همه وجوهی از روابط دو کشور را آشکار می‌کنند. همین تنوع منابع، به غنای کتاب افزوده و آن را برای مخاطبان دانشگاهی و غیردانشگاهی جذاب کرده است.

در فصل‌های آغازین کتاب دو محور اصلی در تحلیل روابط ایران و آمریکا برجسته می‌شود: اول تلاش ایران برای یافتن متحدی تازه در دوران افول اقتدار قاجار و دوم تصویرآرمانی شده ایران در نگاه عمومی آمریکاییان است. جان قزوینیان با نگاهی آرشیوی نشان می‌دهد در این دوره تجربه دیپلماسی با مهارت‌های تجاری تلفیق شده بود.

او روایت‌آشنای دیپلمات‌هایی چون حاجی واشگتنن را بازخوانی کرده و پیوندی میان مهاجران اولین و دیپلماسی نوپای ایرانی برقرار می‌کند. در ادامه کتاب تحلیل مأموریت ویلیام شوستر در ایران، تصویر جالبی از بازتابی ایران در رسانه‌های آمریکایی آن دوران ارائه می‌دهد. این روایت‌ها پیش‌زمینه‌ای برای باور به «رسانه تمدن‌ساز آمریکا» در قرن بیستم فراهم‌آوردند؛ باوری که بعدها در قالب کمک‌های فنی و دیپلماسی بعدی نگاه رادر مقاله آیدال‌زاده نیز می‌توان دید. او با بررسی اعتراضات دانشجویان ایرانی در سانفرانسیسکو، نشان می‌دهد که چگونه مبارزه سیاسی ایرانیان در آمریکا، به حوزه‌هایی چون تبعیض نژادی و عدالت اجتماعی در خود آمریکا نیز گسترش یافت. این مقاله رابطه ایران و آمریکا را از زاویه نقش ایرانیان رادر بازسازی تصورات عمومی آمریکایی‌ها از کشورشان برجسته می‌سازد. همچنین در فصل پایانی، کمرن مایکل امین باتحلیل پروژه تاریخ شفاهی مهاجران ایرانی در میشیگان، نشان می‌دهد چگونه فرایند «جابه‌جایی» خودبدل به عاملی در بازتعریف هویت ایرانی-آمریکایی شده است. او بر این نکته تأکید می‌کند که دانشگاه‌ها، نهادهای مدنی و شبکه‌های دوستی بستریهایی بوده‌اند که در غیاب دیپلماسی رسمی، گفت‌وگو را زنده نگه داشته‌اند.

بر این اساس، کتاب تلاش می‌کند نشان دهد اگر قرار باشد آینده‌ای برای گفت‌وگو را به دست بگیرند، برخلاف بسیاری از انقلابیون مارکسیست، امام خمینی نه‌تنها با زبان مردم سخن گفت، بلکه از تعبیرگاهش در فرانسه به رسانه‌های بین‌المللی دسترسی یافت و به‌تدریج، به نماد مقاومتی فراگیر بدل شد. بدین ترتیب این ترکیب از مرجعیت مذهبی، دوری از خشونت و مرز عبور سیاسی را را خشتن برای تغییر مسالمت‌آمیز ساختار قدرت هموار کرد.

عبرت‌نامه‌ای برای همه

کتاب «King of Kings» گزارشی مستند از سقوط یک رژیم سیاسی است و در عین حال هشدارنامه‌ای است برای آنان که خیال می‌کنند تاریخ را می‌توان مهندسی کرد، بدون آنکه به ریشه‌های اجتماعی و فرهنگی آن توجه داشته باشند. اندرسون با استفاده از منابع انگلیسی‌زبان، مصاحبه‌های متنوع و روایت‌های زنده، تصویری چندلایه از لحظه‌ای تعیین‌کننده در تاریخ ایران را به تصویر می‌کشد.

و جهان ارائه می‌دهد؛ کتابی که در آن، ضعف‌های فردی محمدرضا پهلوی، بی‌کفایتی سیاستمداران آمریکایی و خشم ناشی‌شده مردم، همزمان به هم پیوستند و دوباره از بحران‌های بی‌پایه در خاورمیانه تازیم پهلوی را در هم بشکنند. شاه نمی‌توانست از دخالت در اموری که بهتر بود به حال خودشان رها شوند، دست بردارد و این امر وضعیت او را به جایی کشانید که نتوانست تصمیماتی صحیح در لحظات مهم اتخاذ کند. در جهانی که دوباره با بحران‌های بی‌پایه در خاورمیانه مواجه است، بازخوانی انقلاب ایران فرصتی برای عبرت گرفتن است، برای درک درست تاریخ و برای یافتن پاسخ این پرسش که چگونه اعتماد کور به اقتدار، می‌تواند فرجامی تراژیک به‌بار آورد.

گفت‌وگوهای ایران و آمریکا: از مشروطه تا انقلاب سفید

- دهه‌های ۱۳۴۰-۱۳۷۰ / ش/ ۱۹۶۰-۱۸۹۰م
- نویسنده:** متیو کی. شنون
- مترجم:** محمد کریمی
- انتشارات:** شیرازه
- تعداد صفحه:** ۳۷۲ صفحه
- قیمت:** ۳۰۰۰ هزار تومان

جیمی کارتر در تهران، دی ۱۳۵۶

تقویت کند با برخی از شخصیت‌های زنده حکومت پهلوی از جمله فرح پهلوی نیز گفت‌وگو کرده است و به نظر می‌رسد که او تلاش می‌کند نشان دهد، برخلاف بسیاری از تأثیرگذارانی بر شرایطی که شاهد آن بود، داشته است. روایت این کتاب اگرچه برای خواننده غربی جذاب است اما نباید ما را از این نکته غافل کند که زمینه‌های اجتماعی و تاریخی انقلاب در ایران عمیق‌تر از آن بودند که تنها با یک «تصادف» توضیح داده شوند.

- نویسنده:** اسکات اندرسون
- انتشارات:** Hutchinson Heinemann
- تعداد صفحه:** ۵۱۲ صفحه

قیمت: ۲۰۸۴،۰۰۰ ریورو

کتاب

۱۷

عمومی در دوران پهلوی تجلی یافت. در فصل‌های میانی کتاب، ماجرای باستان‌شناسان، دیپلمات‌ها و معماران نظم جدید خلیج فارس روایت می‌شود. پژوهش متیو شنون درباره مدرسه البرز و نهادهای آموزشی کلیسای پرزینتری، نمایانگر تنش میان فرهنگ بومی ایران و ارزش‌های آمریکایی است؛ نهادهایی که نه فقط آموزش می‌دادند، بلکه هویت فرهنگی و اجتماعی می‌ساختند. از سوی دیگر مقاله فیروزه کاشانی ثابت ما را به جهان خلیج فارس می‌برد. او نشان می‌دهد که چگونه نظم پس از جنگ جهانی دوم با تغییر مرکز ثقل از لندن به واشنگتن، شکل جدیدی از سیاست‌گذاری مرزی و نفتی را بر ایران تحمیل کرد.

تاریخ از پایین نوشته می‌شود

یکی از نقاط قوت کتاب، پرهیز از روایت‌های تحکبانی و تمرکز بر تجربه‌های زیسته است. در فصل‌های پایانی، سه مقاله با بهره‌گیری از تاریخ شفاهی، تحلیلی تازه از نقش مردم در ساختن روابط دو ملت ارائه می‌کنند. یاسمین رستم‌کلائی، با تحلیل روایت‌های اعضای سپاه صلح، رابطه‌ای دوسویه و انسانی میان جوانان آمریکایی و مردم ایران ترسیم می‌کند. این داوطلبان نه به عنوان حاملان سیاست آمریکا، بلکه به عنوان کنشگران فرهنگی وارد میدان شده و گاه خود، منتقد برنامه‌های رسمی شدند.

کتاب با تأکید بر روایت‌های فراموش شده، چهره‌ای انسانی‌تر از رابطه ایران و آمریکا ترسیم کرده است؛ چهره‌ای که در آن دولت‌ها همه‌کاره نیستند، مردم تماشاچی نیستند و حافظه جمعی صرفاً محصول رسانه‌ها نیست. همین نگاه رادر مقاله آیدال‌زاده نیز می‌توان دید. او با بررسی اعتراضات دانشجویان ایرانی در سانفرانسیسکو، نشان می‌دهد که چگونه مبارزه سیاسی ایرانیان در آمریکا، به حوزه‌هایی چون تبعیض نژادی و عدالت اجتماعی در خود آمریکا نیز گسترش یافت. این مقاله رابطه ایران و آمریکا را از زاویه نقش ایرانیان رادر بازسازی تصورات عمومی آمریکایی‌ها از کشورشان برجسته می‌سازد. همچنین در فصل پایانی، کمرن مایکل امین باتحلیل پروژه تاریخ شفاهی مهاجران ایرانی در میشیگان، نشان می‌دهد چگونه فرایند «جابه‌جایی» خودبدل به عاملی در بازتعریف هویت ایرانی-آمریکایی شده است. او بر این نکته تأکید می‌کند که دانشگاه‌ها، نهادهای مدنی و شبکه‌های دوستی بستریهایی بوده‌اند که در غیاب دیپلماسی رسمی، گفت‌وگو را زنده نگه داشته‌اند.

بر این اساس، کتاب تلاش می‌کند نشان دهد اگر قرار باشد آینده‌ای برای گفت‌وگو را به دست بگیرند، برخلاف بسیاری از انقلابیون مارکسیست، امام خمینی نه‌تنها با زبان مردم سخن گفت، بلکه از تعبیرگاهش در فرانسه به رسانه‌های بین‌المللی دسترسی یافت و به‌تدریج، به نماد مقاومتی فراگیر بدل شد. بدین ترتیب این ترکیب از مرجعیت مذهبی، دوری از خشونت و مرز عبور سیاسی را را خشتن برای تغییر مسالمت‌آمیز ساختار قدرت هموار کرد.